

Όμορφιά και στην 'Αλήθεια. "Υμνος κι δάλακρη η ζωή του σεις δυο' αυτές μεγάλες θεότητες.

Μαθητές δὲν ἔχει γιὰ τὴν ὄρα οὔτε ἀποστόλους. Θάποχτήσει ἀργότερα, όταν ὁ κόσμος βγεῖ ἀπὸ τὴ λάσπη τῆς ἀσκήμιας καὶ τῆς ψευτιάς, πὸν κυλιέται σήμερα. Τότε θὰν τονὲ νιώσουν. Τότες θὰ νιώσουν οἱ πολλοὶ τὸν "Ἐνα. Σήμερα ἔνωσε ὁ "Ἐνας τοὺς πολλοὺς κι ἀγωνίζεται νὰν τοὺς βγάλει ἀπὸ τὴ λάσπη, νὰν τοὺς ἀνοίξει τὰ μάτια τους τὰ θεόκλειστα.

Οἱ Χριστοὶ ὅλοι ἔτσι ἀγωνιστήσανε. "Ἐτσι ἀγωνίζεται κι Ἀδύς. Καὶ θὰ θριαβέψει μιὰ μέρα — ἀφροῦ σήμερα σταυρώνεται.

*

Ὁ ξανθὸς Ναζωραῖος μου! Στὸν τοῖχο τῆς κίμαράς του κρεμότανε ἕνας Σταυρωμένος καὶ σὲ κάλιο τραπέζι σιηριζότανε ἕνας γύφινος "Ἐρμῆς. Συντροφιά ἀγαπημένη του. "Ἐνα βάζο μὲ μαραμμένες πασκαλιές στὸ γραφεῖο του κ' ἕνα βιβλίον τοῦ Ράσκιν ξέχωρα, ἔτσι σὰ σὲ περήφανη μοναξιά, ἀπὸ τὰλλα τὰ βιβλία του.

Γλυκιά ἢ φωνὴ του ὄσο μιλοῦσε, μὰ φαρμάκι τὰ λόγια του, ἀφοῦ πηγή τους εἶχαν τὴν "Αλήθεια. Καὶ κυλοῦσαν ἀπαλά ἀπὸ τὸ στόμα του, τραβώντας διόδια σὴν ψυχὴ μου.

Καὶ ἡ ναρκωμένη ψυχὴ μου ξύπνησε.

— Νὰ ἡ θρησκεία, σκέφτηκα, πὸν θὰ μπορούσε νὰ μιλῆει ἀποτελεσματικὰ σήμερα σὴν ἀνήσυχη καὶ πολυξείστορα ἀθροπότητα. Νὰ ἡ θρησκεία πὸν θὰ μπορούσε νὰ βυστιξέει τὸ γερὸ κονταροχτύπημα τῆς "Ἐπιστήμης καὶ τῆς "Ἐρευνας. "Ὅλες οἱ ἄλλες θρησκείες, πὸν ψυχομαγῆνε σήμερα, εἶναι καμωμένες γιὰ μαῖμοῦδες καὶ γιὰ παιδιὰ, κι αὐτὰ μοναχὰ μπορούνε νὰν τίς θαμάσουνε. "Σήμερα πὸν τὰ μυαλά βγήσαν ἀπὸ τίς φασκιές τῆς κάθε πρόληψης καὶ γουρμάσανε κάπως, "καινούρια θρησκεία χρειάζεται" θρησκεία περσότερο λογικὴ καὶ περσότερο ἀθροπική, δίχως θάματα καὶ δίχως μωροδύσιμες παραδοξολογίες· θὰ μπορούσε κάπως νὰ σταθεῖ σήμερα καὶ ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ, ἂν τὰ Βαγγέλια σταματοῦσανε στὸ Γολγοθὰ κι ἂν οἱ ἀγαθοὶ ἀθροπιοὶ πὸν πρωτοθεμελιώσανε τὸ Χριστιανισμὸ δὲν πνίγανε μέσα σὲ θεατρικὸν εὔποιο, ὅ,τι καλὸ καὶ σωστὸ, ὄσο λιγοστὸ κι ἂν εἶναι, βρισκεται μέσα στὰ Βαγγέλια.

*

Ὁ Γολγοθᾶς δὲ βρισκεται σὴν "Ιουδαία· βρισκεται σὲ κάθε γωνιὰ γῆς. Καὶ σὲ κάθε γωνιὰ γῆς

βρισκεται κ' ἕνας σταυρὸς, ἔτοιμος νὰ δεχτεῖ ὄσους ἀγωνίζονται γιὰ τὴν "Αλήθεια, ὄσους θναιάζουν τὴ ζωὴ τους ἀπὸ τῶν προβίτων». Δὲν τὸ ἦπιε ὄλο τὸ ξύδι ὁ Ραββί, οὔτε ἡ χολὴ στέρεψε. "Υπάρχει ξύδι καὶ χολὴ γιὰ ὄλους τοὺς Χριστοὺς, πὸν κάθε τόσο κατεβαίνουνε σὴ γῆ καὶ σταυρώνονται.

"Ἐρχεται ὄμως πὸν καὶ πὸν κ' ἕνας ἀεδοχήμεων "Ἰωσήφ πὸν κατεβάσει τὴν "Αλήθεια ἀπὸ τὸ σταυρὸ, καὶ παρουσιάζεται πὸν καὶ πὸν κ' ἕνας ἄγγελος Κυρίου πὸν κυλάει τὴν πέτρα τοῦ μνημείου καὶ χαρίζει σὴν "Αλήθεια τὴν αἰωνιότητα.

Νὰ γιατί ὁ σημερινὸς ἀθροπος πιστεύει στὸ δράμα τοῦ Γολγοθὰ καὶ παίρνει τὴν "Ανάσταση γιὰ σύβολο. Καὶ νὰ γιατί ἀπὸ τοὺς δώδεκα "Αποστόλους μόνον ὁ Θωμᾶς τιμέται ἀκόμα, ἴσως γιὰτὶ εἶδε μακρύτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ προμάντηρε τὸ ξετύλιγμα τῆς ἀθροπίνης σκέψης καὶ τῆς "Ἐπιστήμης τὸ γοργοπερπάτημα.

*

Στὴ μικρὴ του καμαρούλα πὸν ὁ μαρμαρένιος Σταυρωμένος σκόρπιζε κάπια γαλήνη κι ὁ γύφινος "Ἐρμῆς κάπια ἀχιδα ὄμορφιάς, πὸν οἰγοπεθαίνανε οἱ πασκαλιές κι ὁ Ράσκιν ἠγεμονικὰ ἀναπανότανε, δὲ μὸν μίλησε καθόλου ὁ φίλος μου γιὰ θρησκεία. Οὔτε τὴ θυμηθήκαμε. Μὸν μίλησε μόνον γιὰ τὴν ὄμορφιὰ τῆς Τέχνης καὶ γιὰ τὴν ἀλήθεια τῆς Ζωῆς. "Ἰερουργοῦσε σερνὰ σὲς δυο' αυτές θεότητες καὶ μὲ κάλεσε νὰ γονατίσω στὸ βωμὸ τους. Καὶ γονάτισα.

Τὶ παράξενο λοιπὸν, γονατίζοντας σὲ τέτιο βωμὸ καὶ συνεπαρμένος ἀπὸ τὰ γλυκόλογα ἑνὸς ἀληθινοῦ καὶ ζωντανοῦ Ναζωραίου, νὰ ζητήσω μιὰ θρησκεία, γιὰ θρησκεία μου, καὶ νὰν τὴ βρῶ σὴν "Όμορφιὰ καὶ σὴν "Αλήθεια;

Πατήσια, 25.4.07.

ΙΕΙΟΝΑΣ

ΣΤΟ ΜΕΛΑΝΟΜΙΧΑΛΗ

Βλέπω, Κυριακούλη
Μελανομιχάλη,
Πῶς σοῦ μπῆκαν οὐλοὶ
Στὸ κεφάλι·

φουσκωτὸ κεφάλι
μ' ἄδιο τόσον τόπο
πὸν χωροῦνε κι' ἄλλοι
δίχως κόπο.

ΛΕΚΑΣ ΑΡΒΑΝΙΤΙΣ

σου· στὸ σπῆτι σου, στὰ ματῖα σου — πὸν τὰ ξεθούλλωσες πιά — ἔχεις ἀθροπίνον πλάσμα πὸν ἀνοίγει τὸ στόμα, πὸν σηκώνεται, πὸν περπατεῖ, πὸν τὸ σῶμα του κινεῖται, πὸν τοῦ κρένετε, πὸν σοῦ κρένει — καὶ σὲ λίγο τὸ στόμα θὰ βουδαθῆ, δὲ θὰ σηκώνεται, θὰ τὸ σηκώσουνε, θὰ τὸ πλαγιάσουνε ἀκίνητο σὲ μιὰ κάσσα, θὰ τοῦ βρίζουνε φτυκιές φτυκιές σὴν κάσσα του τὸ χῶμα, θὰ τὰποσκεπάσουνε γιὰ πάντα. Πεθαμμένη! Καὶ ἡ Μοιρίτα — βαγίζεις σύκορμος ἢ δὲ βαγίζεις; — ἡ Μοιρίτα, τὸ θάνατο θὰ τονὲ δῆ, θὰ καταλάβῃ, ἀφοῦ εἶτανε παιδί τότες, τὸ θάνατο τῆς μάνας· θὰ κλάψῃ, θὰ πελπιστῆ, ἀπὸ κοντὰ κοντὰ ἀντικρύση τὸ Χάρο καὶ στὸ διάβα του θάνατοχιάσει. Μὰ κι ὁ ἴδιος ὁ "Αντρέας τί θὰ γίνῃ; Μήπως μὲ τὴν Κατινούλα δὲν πεθαίνει ἢ "Ὀλια του ξανά;

"Ἐνα βράδυ, προτοῦ ἔρθῃ ὁ Κλυζιούς, τὴν τρομερὴ τὴ βδομάδα ὅπου τὸν πρόσμενε, ὄστερις ἀπὸ τὴ συνάντησή τους σὴ φιλαθροπικὴ "Ἐταιρία, πῆγε ὁ "Αντρέας στὸ ἐργαστήρι τῆς ἀδερφῆς, τῆς ξήγησε ὄσα τὴν πρῶνὴ ἀκόμη, σὴ βίβλια, τοῦ δήλωσε ὁ κ. Κουφὸς γιὰ τοὺς δυο' μῆνες, καὶ μονομιὰς ἔξεπασε στὰ κλάματα. Συγκινήθηκε ἡ "Αννα, ἔνωκουσε ἀμέσως τί τρέχει, διάβασε, σὰ νὰ διάβαζε

βιβλίον ἀνοιχτὸ, τί ἔγραφε στὰ βάθια τῆς μέσα ἢ καρδιά τοῦ "Αντρέα, ταράχτηκε γιὰ τὸ λατρεμένο τῆς τὸν ἀδερρὸ, ταράχτηκε γιὰ τὴν ἔμοιρη τὴν Κατινούλα, ταράχτηκε συνάμα κι ἀπὸ τὴ θυμηση τῆς "Ὀλιας πὸν τὴν ἀγάπησε τόσο καὶ τόσο. "Ἡ "Αννα δὲν κάτεχε τὴν τέχνη τῆς παρηγορίας. Σὰν ἄδολη, σὰν ἀνόθετη ψυχὴ πὸν εἶτανε, τίποτε δὲ γινώριζε ὄξω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, κ' ἡ παρηγορία θέλει πάντα κ' ἕνα ψέμα. Κ' ἴσια ἴσια, σὲ παρηγοροῦσε, μὴ γυρέθοντας νὰ σὲ παρηγορήσῃ, μὲ τὸ γλυκό της τὸν τρόπο, μὲ τὴν ἀντίληψή της τὴ σοβαρὴ καὶ τὸ πιὸ παράξενο μὲ τὴ χωριστὴ ἐκείνη της τὴν ἀφορημάδα. Ὁ νοῦς της συνήθιζε νὰ τὰ βλέπῃ ἀπὸ ἀψηλά, δίχως νὰ προσέχῃ στὰ μικρότερα. Νὰ, ἡ "Αννα δὲν πίστεβε πὸν δὲν πίστεβε μήτε στὰ λόγια τοῦ κ. Κλυζιού, μὰ μήτε καὶ στὰ λόγια τοῦ κ. Κουφὸ. "Απὸ τότες πὸν πέτυχε τὸ χειροῦργημα στὸ Μπ..., πὸν πέτυχε ἀνέλπιστα κιάλας, εἶδε πὸν ἔχει μεγάλη ἀντεξιά τὸ κορίτσι. Καὶ σήμερα, θυμώντας τὴν ὄψη της, τὴν ὄρεξή της, τὴ διαθέσή της, τὴ γενικὴ κατάσταση τῆς υγείας, ἔλεγε πὸν ἀδύνατο καὶ θὰ γελιοῦνται οἱ γιατροί. "Ἐλεγε πὸν ἀπὸ μακριὰ κι ἀξέταστη, σὴ φιλαθροπικὴ τὴν "Ἐταιρία, τὴν ἀποφάσεισε ὁ Κλυζιούς κ' ἔπειτα δὲ θέ-

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΦΟΡΜΗ ΕΝΟΣ ΛΟΓΟΥ
ΓΙΑ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΟΣ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (*)
(Τοῖα ἄρθρα)

Α.

Χάρηκα τὴν τελευταῖα βλέποντας πὸν ἕνας μεγάλος ποιητὴς τοῦ καιροῦ μας, ὁ βέλγος Verhaereν, τονίζει μέσα σ' ἕνα του τραγοῦδι τὸν ὕμνον πρὸς τὴν τραχειὰ — καθὼς τὴ λέει — "Ἐπιστήμη καὶ πρὸς τὴ βεβαιωμένη ἔρευνα, καὶ πὸν δὲ δειλιάζει νὰ ρίξῃ τίς πορφύρες τοῦ λυρισμοῦ τοῦ ἀπάνου στὰ λαμπορατόρια καὶ στὰ μπιφθέατρα, καὶ σὲ κάθε ἀργαστήρι πὸν γίνεται τῆς ἀλήθειας τὸ γύρεμα, εἴτε μὲ τῆς θετικῆς ἐπιστήμης τὰ ὄργανα, εἴτε μὲ τοὺς φακοὺς τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου. "Ὅπως εἶναι σχολαστικὸς ὁ σοφὸς, πὸν δὲν καταλαβαίνει τί βάρος μπορεῖ νάχη καὶ τὸ πιὸ ἀπλὸ τραγοῦδι, ἔτσι ἀλαφροστόχαστος εἶναι ὁ τεχνίτης πὸν δὲν ὑποψιάζεται πὸσο μπορεῖ νὰ πλατύνῃ τὸν κόσμον του πρῶσεχτικὰ σκύθοντας ἀπάνω κι ἀπὸ τὴν πιὸ ἄχαρη δουλειὰ ἑνὸς ἐπιστήμονα, κ' ἔξῃ ἀπὸ τοῦ ὄνειρου του τὸ γαλάζιο ἀχνὸ, ἀντικρύζοντας ὄσα τέλλα σὰν πεζὰ καὶ σὰν ἀντιποητικὰ. Βέβαια, εἶν' ἐπιστήμονες πὸν μὲ τὸ ἔργο τους δὲ μιλῶνε παρὰ σὲ λιγοστοὺς καὶ στοὺς συντεχνίτες τους καὶ γιὰ πράγματα πὸν πρέπει νὰ εἶσαι μπασμένος μέσα σὴν ἐπιστήμη τους γιὰ νὰ τὰ προσέχῃς καὶ νὰ τὰ γκαλιάσῃς. Καὶ εἶναι κι ἄλλοι πὸν ὄσο κι ἂν δὲν καλοχτυπῶνε στὰ μάτια τῶν ἀδασκάλευτων τὰ ἔργα τους, ὄσο κι ἂν δὲν εἶναι σὰν ὄγκωμένα ἀπὸ λόγων φουσκάλιδες, μολαταῦτα εἶναι προωρισμένα νὰνοίξουν πλατωσιές, νὰ δειξοῦν ὄριζοντες, νὰ γεννοβολήσουν ὄμορφιές. Καὶ καθὼς εἶναι σὴν Τέχνη οἱ ἐργάτες, οἱ μετριώτεροι καὶ μιμητικώτεροι πὸν ἀκολουθοῦν καὶ συμπληρώνουν, καὶ οἱ ἐργάτες οἱ δημιουργικώτεροι πὸν τραβῶνε μπροστὰ καὶ δρόμους χαράζουν, ὄμοια καὶ σὴν "Ἐπιστήμη ἔχουμ' ἐκείνους πὸν ὑποταχτικὰ δουλεύουν καὶ κείνους πὸν βρίσκουν. Καὶ δὲν εἶναι μο-

(1) «Περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων "Ἐλλήνων». Λόγος ἀπαγγελθεῖς ἐν τῷ "Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τὴν 14 "Ἰανουαρίου 1907 ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Μυθολογίας καὶ τῆς "Ἐλληνικῆς "Αρχαιολογίας· ἀναλαμβάνοντας ἐπισήμως τὴν Πρυτανίαν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1906—1907. "Ἐν "Αθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλάριου 1907.

λησε νὰλλάξῃ γνώμη, μπορεῖ μάλιστα νὰ ἐπηρεάσθηκε ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν πρώτη διάγνωσή του. "Απὸ καὶ δὲν τὸ κουνούσε ἡ "Αννα.

Πὸσο τὸ λαχταροῦσε ὁ "Αντρέας νὰ γελαστήκανε, ὄπως τὸ νόμιζε ἡ ἀδερφή του κ' οἱ δυο' γιατροί! Ὁ "Αντρέας ὄσο κι ἂν εἶτανε ἀπελπισμένος, ἂν τονὲ βρωτούσε, στὰπάρκωρα τοῦ λυγισμοῦ του, φύλαγε κατὶ λόγια τοῦ Σεβιλᾶ γιὰ τὸ νεροέμπυο, πὸν κάποτες στοὺς νεφροκομμένους φανερώνεται μῆνες κ' ἔπειτα πάθει ξαφνικά. Δὲν τὰγνοῦσε κιάλας πὸν ἀκόμη κι ὄταν τὸ κόψῃς τὸ νεφρὸ. ὄταν τὸ ξερρῶζῶσῃς ὄλοτελα, πάντα θάπομεινῃ ἕνα κομματι ἀπὸ τὸ κυλινδρικό ἐκεῖνο τὸ σουληνάκι· πὸν συνδένει νεφροὶ καὶ φούσκα. "Ἐμπυο κάμποσο θὰ φώλιαζε καὶ καὶ μέσα. Μὰ τὸ ἔμπυο σπέρνεται μοναχὰ του καὶ πολλαπλασιάζεται. Μπορεῖ λοιπὸν τέτιο πηγή νὰ εἶχε μαννα του ἢ φούσκα μαζί μὲ τὸ οὐρητήρι. "Αναπερνοῦσε μὲ τὸ νοῦ του κ' ἕνα πολὺ φιλοσοφικὸ — ἔτσι τοῦ φάνηκε τότες — πὸν τοῦ ἔμαθε ὁ κ. Μαλαμῆς, σὰν ψηλάφησε τὴν Κατινούλα, προτοῦ φέρῃ τὸν κ. Σεβιλᾶ, γιὰτὶ θέλησε νὰ ζετάσῃ καὶ τὸ γερὸ της τὸ νεφρὸ. Τῆς πόνεσε στὸ ἄγγισμα, καὶ εἶπε ὁ Μαλαμῆς πὸν τῆς πονοῦσε, ὄχι ἀπὸ ἀρρώστια, πκρὰ μόνον ἀπὸ συμπάθεια. Κι ἀλήθειζ τὰ δίδυμα, τὰ διπλάρικα

ναχά των υπερουσιων φιλοσοφημάτων οι λειτουργοί, οι Πλάτωνες και οι Νίτσε, που δίνουν το σύνθημα στους μεγαλόπνοους τεχνίτες του λόγου, ανάφροντας κάτι από το φως τους μέσα στα έργα τους. Δάσκαλοι και οδηγητές του τεχνίτη μπορεί να γίνουν και σοφοί από κύκλους ιδεών στενωτέρους και θετικώτερους. «Όταν κανείς στοχάζεται—παρατηρεί κάπου ο Ρενάν—τί μέρος παίζανε στη διανοητική ιστορία άνθρωποι σαν τον Έρασμο, σαν το Bayle, σαν το Βόλφ, σαν το Nieburs, σαν το Στράους—δταν κανείς στοχάζεται τις ιδέες που κυκλοφορήσαν, τις ιδέες που κάμανε μιάν ώρα αργήτερα να προβάλλουν, άπορεί πώς αναφέρονται τόσο σπάταλα και τόσο γενναίοκαρδα με το όνομα του φιλόσοφου σκοτεινοί σκολαστικοί ή ασήμαντα μαθητούδια, και όχι εκείνοι. Είναι αλήθεια πως της σοβαρής επιστήμης τάποτελέσματα χρειάζεται πάρα πολύς—καιρός για νύμπουμε στην κυκλοφορία . . . Όπωςδήποτε, για την επιστήμη, καθώς και για τη φιλοσοφία, υπάρχουν κάποιοι κρυφοί όχαιοί που έδηλα διαβιβάζουν τάποτελέσματ' αυτά. Οι ιδέες του Βόλφ για το έπος, ή, όρθότερα, οι ιδέες που άφορμή έδωκεν εκείνος να γε νηθούν, είναι πιά χτήμα του κόσμου. Η μεγάλη πανθειστική ποίηση του Γκαίτε, του Ούγκω, του Λαμαρτίνου προϋποθέτει δλόκληρη την έργασία της νεώτερης κριτικής, που το τελικό της συμπέρασμα είναι ο φιλολογικός πανθεισμός. Δυσκολεύομαι να πιστεψω πως ο Ούγκω διάβασε τον Heine, το Βόλφ, τον Ούλλιαμ Jones, και όμως ή ποίησή του το υποθέτει αυτό. Έρχεται στιγμή, και τάποτελέσματα της επιστήμης χύνονται στον άέρα, μπορώ να πώ, και δίνουε το γενικό τόνο της φιλολογίας. Ο Φωριέλ δέν εΐτανε παρ' ένας σοφός κριτικός δέν είχε το χάρισμα της καλλιτεχνικής παραγωγής: έν τοσοούτω λίγοι άνθρωποι άποχτήσανε, σαν αυτόν, άπάνω στη δημιουργική λογοτεχνία, μιά τέτοια βαθιά έπιρροή». Μάλιστα ή 'Επιστήμη και ή Τέχνη, σαν άδερφές που είναι, όταν τύχη νάπαντηθούμε άπάνου στην ίδια δουλειά, ή δουλειά εκείνη δένεται τέλεια και μακαριστή, σαν τά πλάσματα εκείνά, μέσα σε κάποιους αρχαίους μύθους, που δέν είναι του ενός ή του άλλου μοναχά Θεού γεννήματα, μα που για να τά ζωντανέψουν, της πλάσης όνειρα, συνεργάστηκαν όλοι οι θεοί.

*

Πιστεύω πως ή ιστορία μιά μέρα θα βάλη και τόνομα του Πολίτη μαζί με τά όνόματα των σοφών

που κυνηγάνε για νάδράξουν την αλήθεια μέσα στις πρώτες πηγές, τις πιο βαθιές και τις πιο καθαρές, της ζωής των έθνών: με όνόματα σαν του Φωριέλ και του Μπουρνουφ, του Έρδερου και του Γρίμμ, του Θωμαζέου και του Μάξ Μύλλερ. Λέω αή 'Ιστορία μιά μέρα» γιατί ίσα με τώρα, ή έργασία του Πολίτη, όσο κι αν ή ένας την έννοή, όσο κι αν ή άλλος την τιμή, μήτε που συμπληρώθηκε ακόμα μήτε που φαίνεται' έδώ ανάμεσό μας νάχη κοιταχτή από τους περισσότερους καθώς της πρέπει. Μιλώ για τον κύκλο των γραμματισμένων, γενικώς, κι ακόμα και για τον κύκλο των ακαδημαϊκώτερα καταρτισμένων. Ό,τι πιο πολύ την κάνει ζήλια την έργασία τούτη, ή εύρετικός νους μέσα στα καινούρια, τάπαρτηρήτα, και τά παραπεταμένα, το χτύπημα το γερό της αξίνας στον άκαλλιέργητο κάμφο, φέρνει κάποιο δέιλιασμα και κάποιο διαταγμό στην καθαρή εκτίμηση ενός τέτοιου έργου. Βάζω κατά μέρος τους σκολαστικούς που δέν καταλαβαίνουε, και μέσα στο επιστημονικό ψάξιμο, τίποτε άλλο από τή ρουτίνα, φτάνει να γυαλίξη ένας κύκλος μελετών έξω από τά ίερά κλασσικά και χιλιοπατημένα τους άπελιπίξει και τους φέρνει να κουνάν τά κεφάλια τους θλιβερώτατα Λόγιοι από τους επισήμους, καθώς φαίνεται, της ακαδημαϊκής φιλολογίας κρυμμένος πίσω από τόνομα Ραδάμανθυς έβαλε κάποτε στο «'Αστύ» (3 Οκτωβρίου 1899) για τις «Παροιμίες» του Πολίτη άρθρο από τά πιο καλοκομμένα της καθαρεύουσας, και μπορεί και το μόνο που γράφτηκε, σ' έμας έδώ φωτεινό και δίκιο και παραστατικό. «Γνήσιον—γράφει ανάμεσα σ' άλλα κ' ένθουσιώδες τέκνον του Έλληνικού Λαού (ή Πολίτη), ένθερμος έραστής της φύσεως αυτού και των σπλάγχων, βαπτισθείς δέ χρι: μουσεύ και όστέων εις τά ήθη αυτού και τάς παραδόσεις, έπέδωθε εις την μελέτην και την έρευναν αυτού μετά πίστewς ίερας και μετά παιδικής φιλοστοργίας, ήτις κωλύει αυτόν πολλάκις να ίδη τάς κηλίδας και τά έκ των περιπετειών και παθημάτων στίγματα του περιουσιου του δήμου . . .» κι από το κομματάκι τούτο και πιο πολύ άπ' όσα μπορεί κανείς να ξανοίξη ανάμεσ' από τις γραμμές του όλου άρθρου, βλέπεις πως ο φιλοκλασσικός και συντηρητικός κριτικός μ' όλο το θαυμασμό προς το έργο του Πολίτη, δέν μπορεί δλότελα να κρύψη κάποια του άπορία και κάποια του έπιφύλαξη. Μή έμοια τιμή, μα και πόσο πιο άνεπιφύλαχτα οι ξένοι σοφοί, Γερμανοί, Γάλλοι,

Όλλαντέζοι και άλλοι, σημειώνουν καθε φορά το φάινωμα του τόμου τούτου, εκείνης της μελέτης του Πολίτη. Και πόσο σμώτερα στην αλήθεια θα είναι ή ξένος εκείνος σοφός (δυστυχώς δέν έχω τώρα πρόχειρα μήτε το άρθρο του, μήτε τόνομά του που τις προάλλες χαιρετούσε το έργο αυτό, με λόγια στρογγυλά και άποκαλυπτικά, καθώς κανείς χαιρετξ μιάς αγγής ανάτελμα, χαρχητηζοντας το χουσοχαρισμια της νέας Έλληνικής Έπιστήμης.

Ο Πολίτης δέχγεται των άποκλειστικά σκυμμένος άπάνου στο έργο του. Μέσα στο χωράφι του, το άρκετά πλατιό, βαθιά σκάφτει. Και μαζί, σίδεται: τά σύνορα του χωραφιου του. Δέν καταδέχεται να το μεγαλώτη με γοργά, άκνεύδητα όσο κ' έπιτήδεια καταπατήματα χωμάτων ξένων. Όσο κυνηγεί τά πράγματα, τόσο ακριβός είναι στα λόγια. Όχτρεύεται περιττά στολίδια. Οι έγκυκλοπαιδικοί άερολόγοι μού φάνεται πως τά τον ένουχλούν. Κι πολύ περισσότερο όταν οι άερολόγοι αυτοί είναι επιστήμονες υποχρεωμένοι να μιλάνε την επιστημονική γλώσσα, την άυστηρή, και την άστόλιστη. Άφορμή του όργου που μπορεί νάχουν τά βιβλία του είναι ή ουσία τους, το συμπύκνωμα της ύλης, όχι ή διάλυση της ιδέας μέσα στα νερά της ρητορικής. Είναι από κείνους που πολύ σπάνια παρουσιάζονται στις έφημερίδες: και τότε όχι για να πη τή γνώμη του γυαλιστερά, μα μιά για καθε τι, μα για να ζητήση κάποιο φως που του χρειάζεται για κάποιες του επιστημονικές άπρίες. Κ' ένψ είναι ή νους του στην επιστήμη του δλόκληρη δοσμένος, είναι και νους γυρισμένος προς καθε ζήτημα που μπορεί να συγκινή το μορφωμένο τον άνθρωπο, από την κίνηση της νέας μας λογοτεχνίας, που πολλές φορές κριτικός της παραστάθηκε, ίσα με τά έργα της ευρωπαϊκής φιλολογίας. Και δέ βαρήθηκε και μεταφραστής ακόμα, όμως τεχνίτης μεταφραστής και συγγραφέας να προβάλλη, δέ λέγω της «'Ελλάδας» του Φαίκε και της «'Ιστορίας της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας» του Χρίστ, μα της άκουσμένης «Κολόμπας» του Μεριμέ, κ' ενός δραματικού έργου του νεώτερου Δουμά. Το έργο του Δουμά φάνηκε στη Βιβλιοθήκη του Μαρασλή Είναι το «Χρῆμα». Δέν είδα πουθενά να γίνη λόγος για τή μεταφραση αυτή. Και όμως ή γλώσσα της μεταφρασης αυτής είναι μιά δοκιμή από τις δυνατότερες κ' έπιτηδειώτερες για να κρατηθή απανου στη σκηνή και για νάγνωριστή και για γλώσσα του θεάτρου και, γενικώτερα, για γλώσσα της

τά όργανά μας αγαπιούνται, δηλαδή άδερφιάζουε και στον πόνο και στη χαρά, στην άββώστια και στην ύγεια. Ίσως από συμπάθεια λοιπόν και δίχως νάχη τίποτε, πιάστηκε λιγάκι και τ' άλλο το νεφρί, άφου ή πληγή του κομμένου έμπυο έβγαζε καθε μέρα. Τά συλλογιότανε, τ' άναμελετούσε, τ' άναμασούσε άφτά με το νου του, θαξέω για να πειστή ή ίδιας. Περιέργου που άκούοντας την Άννα στο έργαστήρι της, εκείνη τή βραδεια, να του λέη πως δέν πιστέβει τους γιατρούς, δυσαρεστήθηκε κάπως ο Άντρέας και τους πίστεψε τώρα περισσότερο. Θα φοβότανε τώρα την πλάνη του τή συνηθισμένη, κι ή φόβος του άβγατιζε με την ιδέα μήπως κι όντας βέβαιος πως δέν είναι τίποτε, όπως το σκέφτηκε τόσες φορές, δέν κάμη και πάλε τίποτα για την Κατινούλα. Θάτρεχε και κάτι άλλο: τ' όχει ή άθρωπος, σά βυθίστηκε ψυχόσαρκα στη θλίψη, νάνυπομονά, συχνά και να θυμώνη, άμα έρχεσαι συ να του σηκώσης τή θλίψη του, που μοιάζει και σά να την έρωτέφτηκε. Άκολουθεί άφτό μαλιστα τάν εφταιξες, και το είδαμε πως ο Άντρέας είχε βαρεία τή συνείδησή του κ' έται γυρέβε να θλιβή. Πως να μην πιστέψη κιόλας τους γιατρούς; Άπό που κι ώσπου να του πη ψέματα ή Κουφές; Ο Κουφές! Έννοείται πως άφότου

γύρισε τή νύχτα σκοτωμένος από τή φιλαθρωπική Έταιρία, τον κοίταζε τον Κουφέ με διαφορετικό ματι: ή Άντρέας. Άγαναχτούσε μαζί του, άγαναχτούσε και με τον έαφτό του, που τον περνούσε για μεγάλο πράμα, που τον ξεπροβόδεθε με τσιριμόνιες και με κοπλιμέντα, και που δέ στάθηκε άξιος να του διαγνωστικέψη, ή χμίνος, τέτοιου πάθος, ζαστερο και χερόπιαστο, μα το ναί, άφου άρκει να πιασης το νεφρί με το χέρι σου, να το νοιώσης αν παρόγκωσε ή αν έχει τον όγκο του τον κανονικό. Βγήκε κιόλας το γιατρούδακι να κατηγορήση και τον κ. Σεβιλιά, που φέρθηκε, λέει, αστόχαστα, που το χειρούργησε μανι μανι, δίχως να δη σε τί κατάσταση βρισκότανε το ζερό της το καλό νεφρί. Τι δέν μπορεί να πη ένας άθρωπος και να μην πη! Λοιπόν έπρεπε, ή κ. Σεβιλιάς να την άφήση να ψοφήση, να μην το δοκιμάση κ' άνε να τή γλυτώση, άκόμη κι αν το νεφρί της εκείνο έδειχνε διάθεση νοσηρή που τες δέν την έδειχνε; Μήπως ή έθγενεία του, ή κ. Κουφές, έν κ' μήνα και παραπάνω που κουβαλιότανε σπιτι: τους καθεμερνά, το συλλογίστηκε, το φαντάστηκε να κοιτάξη; Και να σου άξαφνα, φτάνει που μίλησε άνωτέρως του, περιβήτας γιατρούς, να σου που σκύφτει το κεφάλι, άφτός που τ' άσκυφτε και προ-

στά στο Σεβιλιά του Μπ. . . ., πιανει τά γνωστά μας ζαχαρονια χαμογέλα του, και ψιθυρίζει. Και, Κούρσι! Ζήτημα δέν ύπρχει πως ή παραξενη άλλαγή στους τρόπους του περιφημου έσωτερικού, του παινεμένου μαθητή του κ. Μπουρνου, έδινε κάποια έντύπωση του Άντρέα, δηλαδή έντύπωση άχαμνή για τον Κουφέ. Μα τί έχει να κάμη; Μπορεί και να μην κατάλαβε άμείως. Κατάλαβε τώρα. Κι ότι κατάλαβε, θυμήθηκε όσα μέρα νύχτα, βλέπει στο Νοσοκομείο, σήμασε τά παθήματα που άκατάπαστα σπουδάζουε οι συναδέλφοι του, με το παθήμα της Κατινούλας, και συνόψιζε με το νου του την ταχτική, τή μορφογραφη πορεία της άββώστιας. Για τούτο κιόλας, άδίσταχτα, ήρτά, του δήλωσε τά πάντα, μήτε του έκρυψε πως σε δύο μήνες θα πεθάνη. Δέ σημαίνει τίποτα που ή ίδιας δέν έχει πείρα: πείρα έχει, το Νοσοκομείο και στο Νοσοκομείο περνούε—ή άτομνήσκουε!—τέτοιαι άββώστοι χιλιάδες. Ο Άντρέας μάλιστα λοχάριαζε για πικ' άληθινά τά λόγια του Κουφέ παρ' τά λόγια του Κλυζιού, πιο σίγουρη του σκινάτανε ή διαρία τω δώω μήνων. Τους έξη, έφτά όχτώ μήνες θα τους παραχώρησε ή Κλυζιού: γιατί από άφοσίωση στον Άντρέα και στο καμμένο το κορτίσι, δέν τ' άλμησε να πη

καλλιτεχνικής πεζογραφίας, για γλώσσα που μιλιέται — από το λεγόμενο καλό κόσμο — και που κρύβει στοιχειά ζωντανά που δεν είναι για να καταφρονηθούνε και για να πεταχτούν, μια καθαρεύουσα συνταγματική και φιλελεύθερη, με συστατικά και άργαια και νέα, και από τα βιβλία και από το λαό, που τότε το ένα ξεμυτίζει το πληρότερα, και τότε ζωηρότερα απλώνεται το άλλο, κατά τις ώρες, κατά τις περιστάσεις, κατά την ψυχολογική διάθεση των προσώπων και σύμφωνα με τους κανόνες της καλής συμπεριφοράς. Με όλο το σωστό και το δοκιμασμένο της μετάφρασης και με όλη τη δυνατό άρωνα και την επιδέξια εφαρμογή της άρχης, συνέχεια και τελειωτική συμπλήρωση της μεταφραστικής εργασίας πολλών άλλων, που με σεβασμό τους αναφέρει στο μικρό του πρόλογο ο Πολίτης, δεν είμαστε' εμείς που θα μπορούσαμε να καταλάβουμε και να παραδειχτούμε την ανάγκη λογοτεχνικής γλώσσας, όμοια μορφωμένης, άκαμψ και για το θέατρο, και για όπου άλλου. Δεν είναι τώρα εδώ ο τόπος για να δείξη κανείς, και με παραδείγματα, πόσο της λείπει της γλώσσας αυτής, μια όργανική να πούμε — άρμονία — και πόσο από την έλλειψη αυτή δεν μπορεί, — κατά τη γνώμη μου — μέσα στο φραστικό ανάκατωμα να γλυτώση μήτε η καθαρεύουσα από την κρυάδα της και την άλυγισιά της, μήτε η δημοτική από την άρσενική της στρουγγυλάδα. Βέβαια, ο Πολίτης από τη φυσική του όρθοφροσύνη κι από τον επιστημονικό του σεβασμό προς τη ζήτηση και προς της γνώμης το ελεύτερο, δεν μπορεί παρά να βλέπη την όποια εργασία που γίνεται για τη δημοτική γλώσσα με μάτι κάπως πολύ διαφορετικό από τα μάτια άλλων. Κι από το είδος της δουλειάς του κι από τη γνώση που έχει του Έλληνικού λαού και των γλωσσικών μνημείων του, θα είτανε ίσως φυσικότερα από άλλους διωρισμένος να δουλέψη για την έγκαιρότητα της δημοτικής πέρα ως πέρα.

Διαβάζω στην περίφημη μελέτη του Κρουμπάχερ για τη γλώσσα μας, τη μεταφρασμένη στη Βιβλιοθήκη του Μαρσαλι, τα λόγια τούτα : «Ο Πολίτης διά την μοναδικήν γνώσιν της δημόδους γραμματείας και γλώσσης και πασών των άλλων έκδηλώσεων του λαού θα ήτο βεβαίως αυτός κατ' έξοχην εις θέσιν να εξυπηρετήση την μεταρρυθμισιν όχι μόνον διά των επιστημονικών αυτού σπουδών, αλλά και διά πρακτικής χρήσεως της φυσικής γλώσσης». Λόγια σωστά, όμως από κείνα που κάπως άπλά

βλέπουν όχι άπλά ζητήματα, και που αναφέρονται πιά πολύ στον έσωτερικό και στον ιδεατό άνθρωπο, χωρίς να λογαριάζουν και τη δύναμη του έξωτερικού κόσμου τριγύρω στον άνθρωπο. Σχεδόν είμαι βέβαιος πως η Ίλιάδα του Πάλλη δε θα γράφταν άνίως ο Πάλλης ζούσε στον Πειραιά· κ' εύτύχημα είναι, — μ' όσα κι αν λίνε — πως ο Ψυχάρης είναι άποκαταστημένος στο Παρίσι. Όπως — από την έλλη τη μεριά — εύτύχημα είναι πως ο Πολίτης ζή ανάμεσα μας. Όμως έντίθετος και όμοια δυνατός, ένέργειες μπαίνουν εδώ στη μέση, ή μεγάλη του κλασική παιδεία, του αρχαίου ή γοητεία, ή ακαδημαϊκή παράδοση, ή απεριόρουσα άτμοσφαιρά, καθώς θέλεγε ο Έμμανουήλ Ροΐδης, ποιός ξέρει από ποιός άλλες γωνιές τί λογής κοιτάματα κ' έξέτασες των ζητημάτων που θα δείχνουσε τα πράγματα με ύψος συνθετότερες και κάπως διαφορετικές. Άδικηφορο. «Έφρσιν γλωσσικού πειράματος» όνομάζει ο Πολίτης τη μετάφρασή του. Και το πείραμα τούτο δείχνει πόσο το μεταχείρισμα της γλώσσας μας είναι πιά ελεύτερο και πως άρχίζουν να χαλαρώνουντι οι άλυσιδες του άττικιστικού λόγου και στους κύκλους των άττικιστικότερα φρεμμένων. Κι όσο κι αν αναφέρει τιμητικά τα όνόματα των κυρίων Ραγκαβή, Σκυλίτη, Καρασούτσα, Βλάχου, και των άλλων μεταφραστών της περασμένης γενεάς, ή δοκιμή του μας θυμίζει όχι τόσο πως συγγενεύει, μα πως κάπως διαφέρει από κείνους. Κι άσχετα από την ίδια που μπορεί ναχη για το γλωσσικό ζήτημα και για το τωρινό του από τον Ψυχάρη, και γύρω στον Ψυχάρη, ζετύλιμα, και μόνο από τις Μελέτες του για τα ήθη και τη θήμα του Έλληνικού λαού, πρέπει να κρίνεται ως ένας από τους ευεργέτες της μεγάλης γλωσσικής Ίδίας.

Και στην τέχνη του στίχου ακόμα κατάγινε με τα ως είδος μνημιατικά μυρολόγια της «Κολόμπας», με κάποια βουλγαρικά δημοτικά τραγούδια που μας τα ξανάδωκε με τη μετρική μορφή τους και με το ύφος τους, και μ' ένα μιμίαμβο του Ήρώδα μεταφρασμένο σε δεκατριούλλαβους, ρυθμισμένα και ζωντανά.

*

Δύσκολο να καταλάβης τί θάζιζη ένας καθηγητής, αν κοιτάξης μόνο τα γραμμένα του. Την άκέρια του φυσιογνωμία, και κάμια φορά, το μέρος της το σημαντικότερο, μας το δίνει ή διδασκαλία του από την έδρα. Πόσες φορές θα άδικηθήκαν άνθρωποι, γιατί τους κρίνανε μόνο από τα βιβλία τους

και όχι από το λόγο τους· πόσες φορές λαμπροί συγγραφικοί τεχνίτες δεν είναι παρά μέτροι δάσκαλοι. Ο Πολίτης διδάσκει στο Πανεπιστήμιο Μυθολογία και Έλληνική Αρχαιολογία. Μόνο αν ήθελε κανείς ως ένα καιρό ταχτικά και προσεχτικά να παρακολουθήση την παράδοσή του, θα μπορούσε να μιλήση για τον καθηγητή, συμπληρώνοντας την έψη του. Έμεις εδώ δεν έχουμε παρά δυό λόγια πλατιά και γενικά να σημειώσουμε άπάνου, όχι στον επιστήμονα, μα στην έντύπωση που δίνει ο επιστήμονας σ' έμας — όσο κι αν είμαστε ζένοι. Η μεγάλη και πολυσήμαντη Έπιστήμη του, το πάθος του και το κράτος του, ή Συγκριτική Μυθολογία. Τα παιδιά και οι άνοποφίαστοι θα φκντάζωνται ακόμα τη Μυθολογία, αν ένα κουραστικό ή διασκεδαστικό περιμάζωμα παραμυθιών, κλασικών ή λαϊκών, είτε για τα θρανία του σχολείου, είτε για το χειμωνιάτικο ντζάκι. Λίγοι θα ξέρουν τί είναι Μύθος ποιός είναι ή σημασία του στην ψυχολογία του λαού, ποιός ο τόπος του στην ιστορία των θρησκείων, πως γεννιέται, πως πεθαίνει, πως ανασταίνεται, πως ταξιδεύει και πως μεταμορφώνεται, πως με το Μίθο εξηγεί τα σπουδαιότατα ενός λαού στην παιδεία του, στην τέχνη του, στην πολιτεία του, στη ζωή του. «Ο Μύθος — τα λόγια είναι του Ribot — έργο άνώμου, άπρόσωπο, άσυνείδητο, που όσο κρατιέται ή βασιλεία του, φτάνει για όλα, κι όλα τα κλεί θρησκεία, ποίηση, ιστορία, επιστήμες, φιλοσοφία, νομοθεσία». Μέσα στο άπέραντο τούτο Κράτος ο Πολίτης θεμέλιωσε τις μελέτες του περί των ήθων και των έθιμων του Έλληνικού λαού. Πρωτότυπος φαίνεται μέσα σ' αυτές και αυτοκίνητος έρευνήτης με δική του παρακρήση και με περπάτημα δικό του. Σε καιρό που ή θεωρία της άθανασίας, κατου από το δαρβινικό ζετύλιμα των όντων, φεύγοντας από τη θεολογική αντίληψη, παίρνει οως έπιστημονικό, ο Έλληνικός Μύθος, τουλάχιστο μέσα στα χέρια και κατου από τα μάτια του Πολίτη, δείχνεται σαν τον αρχαίο Πρωτέα, με χιλιάδες άλλες άναμεσα στους αιώνας, άνάλλαχτος, και μέσα από τα λογής παραμύθια και συναξάρια μας ή πρωτόγονη ψυχή των Έλλήνων ζή και βασιλεύει, με τα σπουδαιότερα σημάδια της, λαχταριστή. Κ' έτσι ή άθανασία της Έλληνικής ψυχής δείχνεται μέσα στις μυθολογικές έρμηνείες του Πολίτη καθαρότερα, όσο δε δείχνεται μέσα στα ρητορικά θέματα των άφιλοσόφητων Έλληνολατρών, είτε από τις στήλες των έφημερίδων, είτε από τα

δυό. Δες να τ'όκρυφτε και στον έαυτό του ο άγαθός ο γιατρός. Ο Άντρέας, μ' όλα του τα παράπονα για τον Κουφέ, το μολογούσε ώστόσο πως δεν του έλειπε και κάποια καλόςνη, επειδή έλεγε ο Κουφής πως βιαζότανε να της σφκλιόζη μια ώρα προτίτερα την πληγή της, για να πηγαίνε έρχεται πιά έφκολα, για να θάζιζη τουλάχιστο πως γιατρεύτηκε. Κι από την καλόςνη του άκόμη πιά ξάστερα το συμπέρινες πόσο το νόμιζε άδύνατο να γειάνη.

Μα δεν έζλεγε μονάχα ο Κουφής. Μ' όπω ο Κλυζιός μιλούσε διαφορετικά; Και πως να μην έχη κύρος ο λόγος ενός τέτοιου γιατρού; Πείρα γυρέβεις; Ίδου πείρα κ' έπιστήμη συναμα. Ίδου και φιλία και σπλαχνισήνη. Όλα μαζί. «Αν μπορούσε να γελαστή, πρώτος άφτός, με τη χαρά της καρδιάς του, θα του το φώναζε πως γελαστήκε. (Όταν ήρθε, προτού άνεβή στής Κατινούλας, τάλπιζε με τα σωστά του πως έκαμε λάθος, ίπως το φανέρωσε άπατός του και του Άντρέα και της Άνας. Έπειτα, είδε, μονοματίας το γνώρισε το κακό το άγίατρεφτο «Θεραπεία' εδώ δεν υπάρχει καμιά!» Του βαρούσε και παλε τάφτια ή καταδίκη. Κάποτε συλλογιότανε ο Άντρέας με πόθο, με λαχτάρα, και τα στερνά που έκουσε από το γιατρό, αν τον άποχαιρέτησε,

δηλαδή πως ή άραση θα νικήση. «Όχι, έτσι δεν έφράστηκε ο Κλυζιός. Με νίκημα τη συγγίση τη φκσουλά του μ' ένα μπορεί. Μπορεί να νικήση — και να μη νικήση. Νίκη που σύγνηρη δεν είναι, νίκημα σημαίνει. Άμα δισταζεις, νικήθηκες. Σε χαλασε ο πόλεμος, και παει».

Παρόμοιοι και πικρότατοι λογισμοί παραδέρναν τον Άντρέα, τάπόγεμα εκείνο που κλειδώθηκε στο έργαστήρι του, τις είκοσι έξη του Σπριζ, ένα σάββατο, άφου έφυγε ο Κλυζιός. Τον ξαναπήραν τα δάκρια. Έλάιγε κ' έλάιγε μόνος — μόνος του με την Όλια. Έκεί όμως που έλάιγε, έζαφνα κοντοστάθηκε, άρχισε να φιμύλιζε, να μελετζ σιγά σιγά με τα χείλια όσα μια στιγμή προχού, έτσι, περαστικά, διαλεγάμενος με το νού του, στοχάστηκε για νίκη και για νίκημα. Και βέβαια! φώναζε. «Άμα δισταζεις, νικήθηκες!» Δεν έπρεπε λοιπό να δισταζή, αν ήθελε να νικήση. Λογικό, γεωμετρικό, άναντίλεχτο. Έπρεπε να κματωθή, έπρεπε να κάμη κουράγιο. Χρέος του κιάλας. Το πρόσταζε ή Όλια. Θυμήθηκε τότες και το γράμμα που τέ κλαυκίρι έγραψε του κ. Μαλαμέ, ίσια ίσια μια μέρα όπου τα πράγματα, αν και σήμερα, είτανε άπελπισμένα. Έρτύς γράμμα και του Κλυζιού, γράμμα παρζέ-

νο, γράμμα που έμοιάζε τρελλό, γράμμα που αν ήξερες να το διαβάζες, ή καταλαβαινες πως του το παγόρεψε ξεναντίας ή κωνική του, ή ταχτική του ή ψυχή, γιατί εδώ δεν έπαζε βόλο ή σκέψη μονάχα, έπαζε κ' ή καρδιά, παίζανε όλες οι δύνამες του ανθρώπου, αν και μάθαμε πολύ άδικα να ξεχωρίζουμε, να τοποθετούμε, να κ'ατούμε σε ιδιαίτερες φυλικές τις πολύπλοκες λειτουργίες της ψυχής μας και τις διάφορές μας τις ένέργειες.

(άκολουθεί)

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

NEO EPΓO του κ. Μπάμπη Άννου. Ο γνωστός χαριτογράφος, που καιρούς και ζαμίνια είχε νίκουσταί, μας ξάριασε την περασμένη βδομάδα με καινούριο έργο του. Το έργο του κ. Μπάμπη, όπως όλα τα έργα του, είναι κάπιο κλαμπούρι που σκίρωσε πάνω στην «Πιγισό». «Έπειδή, λέει, οι νέοι ποιητές γράφουν άκατανόητα πρίμακα, πρέπει μαζί με την Έγνησώ να βγει και ένα άλλο περιοδικό που να λέγεται Έξηγησώ και να εξηγεί τα ποιήματα που θα δημοσιεύονται στο πρώτο». Το νέο έργο του κ. Μπάμπη κρίθηκε ένθουσιαστικά από το βαθύ κριτικό κ. Ξενόπουλο στο «Νέο Άστυ» του περασμένου Σαββάτου.

κοινοβουλευτικὰ βήματα· καθὼς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ἢ ἀθανασία δειχίνεται ζωηρότερα, ἀπὸ παντοῦ ἄλλου, στὴ ζωντανὴ ἀκαλλιέργητη λαϊκὴ γλώσσα. Σὰν ἓνα ἀρχιτεκτονικὸ μνημεῖο, σύμμετρα καὶ αὐστηρὰ σχεδιασμένο, τετράγωνο χτίριο ἀτέλειωτο ἀκόμα, ἀστόλιστο, ἀσκέπαστο, πάντα μεγαλόπρεπο μὲς παρουσιάζεται τὸ ἔργο τοῦ Πολίτη ἀπάνου στὶς Παροιμίες, ἀπάνου στὶς Παράδοξες, ἀπάνου στὰ Τραγούδια, ἀπάνου στὶς θρησκευτικὰς Ἰδέες (δοξαίαιες, πρόληψες, συνήθειες), τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Καὶ ἀνεξάρτητ' ἀπὸ τὴν καθαυτὴ ἐπιστημονικὴ ἀξία τοῦ ἔργου τούτου, βαραίνει πολὺ στὴ δική μας ἐκτίμηση ἢ μεγάλη ἐπιρροή τοῦ ἔργου—μέρα μὲ τὴ μέρα πῶς πολὺ—στὴν ἀνάπτυξιν τῆς νέας μας σκέψης, τέχνης, καὶ γλώσσας. Μελετώντας τὶς Παροιμίες ὁ νέος τεχνίτης τοῦ νεοελληνικοῦ λόγου θὰ δυναμώσῃ τὴν καλλιέργειαν τῆς γλώσσας του, καὶ πολὺ θὰ βοηθηθῇ ἀπὸ κείνες καὶ στὸ δέξιμο καὶ στὸ λύσιμα καὶ στὸ γυάλισμα καὶ στὸ στόλισμα τοῦ σὶ πολλὰ στενοχωρημένου ἰακόμεν ἱωμάχου μας λόγου καὶ θὰ συντρεχτῇ ἀκόμα, γιὰ νὰ βρῇ, τὸ γληγορότερο, μὴ περπατησιὰ λογοτεχνικὴ, πῶς πολὺ ἐλεύθερη ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴ τῆς καθαρεύουσας, (ποῦ γιὰ πολὺν καιρὸν ἀκόμα, φυσικώτατα, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ὑπάρχῃ, ὅπως ὅπως), καὶ πῶς πολὺ φερμένη πρὸς τὴν ὀλοζώντανην γλωσσικὴν πηγὴν, τὴ βγαλμένη ἀπὸ μέσ' ἀπὸ τὰ ἔθνη σπλάγχνα. Ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὶς δημοτικὰς παραδόσεις θὰ πάρῃ τὰναγκασιότατα ὕλικα γιὰ τὸ χτίσιμο τῶν παλατιῶν του ἢ γιὰ τῶν περιβολίων του τὸ φύτεμα· ρυθμούς καὶ ἤρωες καὶ ψυχὸς καὶ πάθος καὶ ὕψη θάποθηκέψῃ ὁ τεχνίτης τοῦ λόγου καὶ κάθε καλλιτέχνης ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια· καὶ τὸ δράμα καὶ ἡ λύρα καὶ τὸ ἔπος καὶ τὸ μυθιστόρημα θὰ κουβαλοῦν ἀπὸ κεῖ τὸ νερὸ τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τῆς σοφίας. Καὶ ποιητὴς καὶ πεζογράφοι στενότερη πλέκουν τὴ γνωριμιά τους μὲ τὸ λαὸ καὶ καθαρότερη συνείδηση παίρνουν τῆς ψυχῆς του, βοηθημένοι ἀπὸ τὸ γινώρισμα καὶ ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν μνημείων του. Πολύτιμα μποροῦν νὰ φανοῦν ἐτούτα καὶ στὸν ἱστοριογράφον γιὰ νὰ καταλάβῃ ἀσφαλισμένα καὶ γιὰ νὰ ξεδιαλύσῃ χαραχτῆρες καὶ προβλήματα τῆς ἔθνικῆς ἱστορίας. Κι ὅταν ποτὲ ἀνθίσῃ καὶ σ' ἡμᾶς ἐδῶ νεοελληνικὰ φιλοσοφία,—γιατί καὶ ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι μονάχα μαθημα γιὰ τὸ σκελετὸ στὴ ζωὴ φυτρώνει καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιο τρέφεται, σὰν τὴν ποίησιν καὶ σὰν τὴ τέχνην, καὶ στὸ σκελετὸ γερόκομιέται μόνο·—ὅταν ἀνθίσῃ καὶ ἐδῶ φιλοσοφία, διόλου παράξενος δὲ θὰ εἶναι ἢ ἡ φιλοσοφικὴ θεωρία καὶ σύνθεσις βρεθῇ ἀκκουμπισμένη καὶ στὴ νεοελληνικὴ μυθολογία, καθὼς ἐργάζεται νὰ μᾶς τὴν παραστήσῃ ὁ Πολίτης.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

PAUL VERLAINE
GREEN

Καρπὸς, λουλούδια σὸ ἔφερα καὶ φύλλα καὶ κλαδιά
Καὶ τὴν καρδιά μου πού γιὰ σὲ μόνο γιὰ σὲ χτυπάει,
Μὴ τὴν ξεσκίσης μὲ τὰ δὺό σου χερσὶ τὰ λευκά,
Γλυκὸ, σὸ ἄμορφο μόνον σου τὸ μικρὸ δῶρο ἃς πάη.

Ἔρχομαι ἀκόμα ὀλόσκεπος ἀπὸ τὴν κρῦα δροσιά,
Στὸ μέτωπό μου ὁ ἄνεμος πού θὰ τὴν ἐπαγιάσῃ,
Ὁ κόσμος μου στὰ πόδια σου στάσου νὰ ξεποστιάσῃ,
Νὰ ὀνειρευτῇ γλυκὴς στιγμὴς πού δίνουν ἀναπνοιά.

Κι' ἄφες σὸν νῆδον τὸν κόρφο σου νὰ γύρῃ τὸ κ'ράλι,
Ὅπου εἶναι ἀκόμα τῶν θερμῶν φιλιῶν σου τὸν ἀχό,
Καὶ τὴ γαλήνη του νὰ βρῇ ἀπ' τὴν ἀνεμοζάλη,
Κ' ἐγὼ, σὰν ἀναπαύομαι, λίγο νὰ κοιμηθῶ.

Μετάφρ. ΜΗΤΣΗ ΚΑΛΑΜΑ

Η ΛΑΞΜΗ*

— Λαξμή μου, τὴν ψυχὴ σου διάβασα στὰ μάτια σου. Τὸ βάθος τῆς φαντάστῃκα τ' ἀτέλειωτο. Γιὰ τὴν ψυχὴ σου μίλησέ μου. Ἄσε τὸ φῶς τῆς τ' ἄφρονο καὶ στὸ δικό μου εἶναι ν' ἀχτινοβολήσῃ καὶ ἔτσι νὰ διώξῃ τὴν καταχνιὰ τὴ σκοτεινὴ. Πού μὲ σκεπάζει. Ὡκεανὸς ἀπέραντος μὲ τριγυρίζει. Ἄφῃσα πίσω τὸ φιλόξενο τὸ ἀκρογιάλι καὶ νέα γῆ γυρεύω. Καὶ ταξιδεύω θαλασσοδαρμένος σὲ κύματα πᾶνω φουρτουνασμένα, μὰ τὴ νέα γῆ δὲ βρίσκω καὶ τὸ πλάνημα ἔξακολουθεῖ χωρὶς ἀνάπαυσιν, χωρὶς τέλος. Ἄδύνατο νὰ παρατήσω τὸνεῖρό μου, καὶ ἀδύνατο τ' ἀλήθεμά του . . . . . Τὸ πράσινο χορτάρι γύρω μας, τὰ λούλουδα, τὰ δέντρα, ὁ γαλαξίος οὐρανός, τί εἶναι; ἀπάτη; ψέμα; φαντασιὰ; Τὰ μάτια μας; τ' αὐτιά μας; ὄλ' ἢ γρίκησὴ μας; Ὅ, τι σκέρτεσαι καὶ κάνεις ψεύτικο καὶ αὐτὸ, ἀφοῦ οἱ αἰτήσες μας ψεύτικες; Κ' ἢ ὑπαρξή μας, ψεύτικη καὶ αὐτή; Πού σταματᾷ ἡ ψευτιά καὶ πού ἀρχίζει ἡ ἀλήθεια; Ἄγάπη μου, γιὰ τὴν ψυχὴ σου μίλησέ μου.

— Γιὰ τὴν ψυχὴ μου, γιὰ τὸ Πάρα-Βράχμα(**) τῆς ψυχῆς μου τὴν πηγὴ τὴν ἠμοσύσιο. Ἡ ὕλη μὲ τὰ πάθια τῆς σκλαβικῆς τὴν ἔρημ τὴν ψυχὴ κρατᾷ, μὰ τὰ φτερά τ' ἀδύνατο θὰ δυναμώσουνε μὴ μέρα, καὶ ἡ ἀλυσίδα τῆς σκλαβιάς θὰ πέσει. Ὁ δρόμος ὁ σκοτεινὸς θὰ φωτιστεῖ μὲ μίαν. Τὸ φῶς τοῦ Πάρα-Βράχμα, φάρος λαμπερός, στὸ θαλασσοδαρμένο τὸ κραβὶ τὸ σωτήριο θὰ δείξῃ τὸ λιμάνι. Καὶ ἡ ψυχὴ φτάνοντας τῆς μετεμψύχωσης τὸ πᾶνω πᾶνω σκαλοπάτι θὰ νοιώσῃ τ' ἠμοσύσιο. Τὰ ὕλικα τὰ πάθια, ἀγάπες, λύπες καὶ χαρές, δὲν τὴν δένουν πιά καὶ ὁ θνητὸς στὸ οὐράνιο βυθισμένος τ' ὄνειρό του βλέπει τότες τ' ὄνειρο πραγματικότητά νὰ γένει. Κι ἀρχίζει τὸ Νιρβάνα. Τὸ μέρος ἓνα γένεται μὲ τ' ὄλο καὶ ἡ ψυχὴ ρουφιέται ἀπ' τὸ ὕψιστο τὸ ὄντο, τὴν πρώτη τῆς πηγῆ.

Σώπασε ἡ Λαξμή. Ἡ φλόγα τῆς ματιᾶς τῆς ἔσβυσε καὶ σούρωσαν παραπονετικὰ τὰ χεῖλια τὰ περὶφανα πού, ἀντίλαλοι τῆς καρδιάς τῆς, μουρμούρισαν· «Κ' ἡ μερικὴ ἀγάπη χάνεται μὲ τὴν ἀτομικότητα»

IV

Γιομάτη εἶταν ἡ φωλιά μας λούλουδα κάθε χρωματιᾶς, μικρὰ ἢ γιγαντένια, κάθε μυρωδιᾶς, σπαρμέναν δῶ καὶ κεῖ.

Μπροστὰ στὸ εἶδωλο τοῦ Κρίσνα μίσα ἀπ' ἀσημένιο θυμιατῆρι ἀνέβαινε ὁ μυσκομυρωδάτος ὁ καπνὸς τοῦ λιθανίου. Θυσία πρόσφερε ἡ Λαξμή τὸ βράδι κείνο.

Πέρα στὸ βασίλειμα, πίσω ἀπ' τοῦ ναοῦ τὸ περιβόλι, ἔγερνε ὁ ἥλιος. Ὁλόρθη λουσιμένη ἀπὸ τὶς μενεξεδιὲς ἀχτίδες, ἔφελνε ἡ χορευτῆρα.

«Παντοδύναμε. Ὁ Βράχμας εἶσαι τὴν Αὐγὴν σὰν ὀροδοκόκκινος σηκώσεσαι, ὁ Σίβας σὰ φλογισμένος ἠφτάνεις στὰ μίσα τ' οὐρανοῦ, καὶ ὁ μέγας ὁ Βιρσνοῦ ὅταν τὴν κεφαλὴ σου τὴ βασιλικὴ στὴ Δύση ἠπέρα γέρνεις.

»Ἐσύ, τὸ ἀνεχτίμητο διακμάντι εἶσαι τοῦ αἰθέρα, ἐσύ, ὁ βασιλιάς τῆς μέρας, τὸ μάτι ὀλάκερο τοῦ κόσμου. Ἐσύ, τοῦ χρόνου τὸ ἀλάθευτο τὸ μέτρο, καὶ ὁ ἀρχοντας τῶν πλανητῶν. Κύριε, πού λυπάσαι καὶ χωρῶν ἔσους ἀληθινὰ σὲ εἰδονται καὶ σὲ παρακαλοῦν, πού διώχνεις τὴ νυχτιὰ τῆς ἄμαρ-

*) Κοίταξε φυλλ. 242, 243 καὶ 244.

(**) Τὸ ὕψιστο ὄντο ἢ ἀρχὴ βεῶν καὶ ἀνθρώπων.

ντίας, ἐσένα ταπεινὰ καὶ τρέμοντας παρακαλῶ καὶ πτὶς δικές μου νὰ χωρέσεις ἀνομίες».

Αὐτὰ εἶπε καὶ γυρνώντας ἐπλεξε στεφάνια τρία. Τὸ ἓνα γύρω ἔβαλε στὸ μέτωπο τοῦ Κρίσνα, τὸ ἄλλο στὸ δικό μου καὶ ξεπλέκοντας τὰ μαῦρα τὰ μαλλιά τῆς στεφάνωσε μὲ τὸ τρίτο τὸ δικό τῆς κεφαλῆ.

Οἱ τελευταῖες οἱ ἀχτίδες σβύσαν καὶ τὰ φανάρια τοῦ παλιοῦ καιροῦ σμίξαν τὸ φῶς τους τὸ χρωματιστὸ μὲ τῆς φωλιᾶς τὸ πορτοκαλλὶ τὸ χρῶμα. Ἡ μουσικὴ ἡ ὦρα ἔρτασε, καὶ οἱ πρξαινάδες γύρω μας ἀνατριχιάσανε σὰν ἔπεσε ὁ χρυσαφένιος πέπλος στὰ πόδια τῆς Λαξμῆς, καὶ ἡ βεργολιγερὴ κορμοστασιὰ τῆς φάνηκε γδυμένη, τριγυρισμένη ἀπὸ τοὺς γαλαξίους τοὺς καπνοὺς τοῦ λιθανίου.

Καὶ ἄρχισε ὁ χορὸς τοῦ Κρίσνα, ὁ χορὸς πού ξείστοροῦσε τὰ παιχνίδια τοῦ Θεοῦ μὲ τὶς ἀγαπημένες βασκοπούλες του πᾶνω στὶς φεγγαρολουσιμένες πρξαινάδες, ὁ χορὸς πού λίγο λίγο ἀνοιξε φτερά καὶ κεῖ μπροστὰ μου ἄρχισε νὰ ξεδιπλώνει τὴ γέννησιν τῆς ντροπαλῆς καὶ ἀτολμῆς ἀγάπης, τοὺς πόθους πού ξυπνοῦνε σ' ἀγκάλιασμα τὸ πρῶτο, τὴ γέννησιν τοῦ παθους τοῦ πῶς δυνατοῦ, πού καίει καὶ φλογίζει, πού δίνει τόλμη ἀμέτρητη καὶ ὀδηγᾷ μὲ δύναμη ἀνίκητη σ' ἀγκάλιασμα τὸ πῶς σφιχτό.

Καὶ Κρίσνα τότες γέννηκα ἐγὼ καὶ γύρισαν τὰ μάτια τῆς σὲ μένα, τὰ μάτια τῆς λιγωμένα.

Τῆς ἀνοιγα τὴν ἀγκάλιά μου ἀπ' τὴν προβιά ὅπου εἴμουνα γερμένος, μὰ κείνη σὰ δορκάδα ξεφεύγε πηδώντας μακριὰ. Οἱ κινήσεις σὲ λίγο ἄρχισαν νὰ γίνονται πῶς σιγανές, κινήσεις λάγνες, ἀπερίγραφτες, καὶ ὅταν τῆς ἔνοιζα καὶ πάλε τὰ χέρια μου πού τρέμανε σὰ φύλλα, μισοσηκωνώντας με μ' ἔσυρε στὸ πουπουλένιο τὸ ντιβάνι.

Μόλις τ' ἀγαματένιο ἐξέπλωσε κορμὶ τῆς καὶ μιὰ φωνὴ τῆς ξέφυγε, καὶ μὲ τὸ δάχτυλό τῆς δείχνοντάς με κατιτὶ μουρμούρισε· «Νά τοῦ παπα ὁ κεραυνός». Καὶ εἶδα τότες μὲ τρομάρα μου ἀπ' ἓνα μαξιλάρι κάτω νὰ γλυστρήσῃ φιδὶ φαρμακερὸ καὶ νὰ ξαφανιστεῖ στὴ σκοτεινιά.

— Λαξμή μου, μίλησέ μου, πού σὲ δάγκασε, ἔσε με τὴν πληγὴ σου νὰ νοιαστῶ.

Χαμογελώντας μ' ἔδειξε τὰ μαργαριταρένια δόντια τῆς καὶ μ' εἶπε·

— Πούπετα, ψυχὴ μου, μὰ ἔλα γλήγορα στὴν ἀγκάλιά μου, γιατί λιγυθμῶ ἀπὸ ἔρωτα.

Τὰ μάτια τῆς ποτές δὲν ἐλαμψαν καθὼς ἐκείνη τὴ στιγμὴ, καὶ ἡ γλῶσσα ἀπ' τὸ στόμα τῆς ποτές δὲν εἶτανε πῶς μεγάλη. Ξαναξεστάθηκα καὶ ἡ καρδιά μου, μὰ ἓνα σκληρὸ ἀνακουλητό μου ξαναπάγωσε τὸ αἷμα.

— Πεθαίνω, Σαχίμπ.

Τὰ δάχτυλά τῆς πήγανε στὸ λαιμό τῆς, καὶ ἡ φλόγα τῆς ματιᾶς τῆς ἄρχισε νὰ τρεμοσβύνει. Τότες μονάχα, τότες πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ μου ἡ τρομερὴ ἀλήθεια.

— Λαξμή μου, ψυχούλα μου, τί ἔκαμες καὶ χάθηκαν τέτοιες πολύτιμες στιγμὴς;

— Μὴ λές πῶς χθθηκαν, ἀγάπη μου, εἶναι ἀμαρτία, μὴν τὸ λές.

Ὅρμησα ὄξω, ἔστειλα γιὰ τὸ γιατρό καὶ γυρνώντας παραμέρισα τὰ δάχτυλά τῆς ἀπ' τὴν δαγκωματιά, τὰ δόντια ἐμπήξα βαθιά, καὶ ἄρχισα τὸ αἷμα νὰ ρουφῶ, μὲ τὴν ἐλπίδα πῶς ἀκόμα εἶτανε καιρὸς τὸ ἄγριο τὸ φαρκάκι στὸ δρόμο του νὰ σταματήσω. Ἀπελπισία, τρέλλα μου ἦρθε, σὰν τὸ κεφάλι τῆς σὲ λίγο ἄρχισε νὰ σίεται δεξιά καὶ ἀριστε-